

Moja sjećanja

Vera Skert

Slavonski Brod

2009.

POSVEĆA

*U znak sjećanja na naše „stare“ Gavrane
a osobito na našu dragu majku Maru Gavan
posvećujem ovu priču mojim dragima*

- bratu Anti*
- sestri Kati*
- sestri Ruži*

*i njihovoj djeci a mojoj dragoj nećakinji i nećacima:
Kruni, Baji, Davoru, Kreši, Predragu
i Saši, te njihovim obiteljima.*

Vera

Sadržaj:

<i>Povod za pisanje .....</i>	<i>5</i>
<i>Podrijetlo .....</i>	<i>6</i>
<i>Priča strica Ivana o životu u Hercegovini .....</i>	<i>7</i>
<i>Dolazak iz Hercegovine .....</i>	<i>9</i>
<i>Naš did Ivan .....</i>	<i>14</i>
<i>Život u zajedničkoj obitelji.....</i>	<i>15</i>
<i>Obitelj dida Stipe .....</i>	<i>17</i>
<i>Tetka Kata .....</i>	<i>19</i>
<i>Stric Pejca i njegova obitelj.....</i>	<i>20</i>
<i>Obitelj Šarić .....</i>	<i>23</i>
<i>Čardak.....</i>	<i>25</i>
<i>Župnik i učitelji.....</i>	<i>26</i>
<i>Naša „mala“ obitelj.....</i>	<i>27</i>
<i>Rat .....</i>	<i>29</i>
<i>Poratno razdoblje .....</i>	<i>31</i>
<i>Još veće zlo .....</i>	<i>32</i>
<i>Odrastanje.....</i>	<i>33</i>
<i>Ukrina i Vrbak.....</i>	<i>34</i>
<i>Jedne zime.....</i>	<i>36</i>
<i>Klarin sat .....</i>	<i>36</i>
<i>Kosidba.....</i>	<i>37</i>
<i>Čobani .....</i>	<i>38</i>
<i>Proljećno čišćenje.....</i>	<i>39</i>
<i>Mama.....</i>	<i>40</i>
<i>Marini potomci .....</i>	<i>43</i>
<i>O mami opet.....</i>	<i>45</i>
<i>Klara, Marta i Mara .....</i>	<i>48</i>
<i>Ostale fotografije s Čardaka.....</i>	<i>50</i>
<i>Čardak u ratu.....</i>	<i>57</i>
<i>Pogovor.....</i>	<i>59</i>

Fotografije i tablice:

Slika 1:	Kopija stričeva pisma.....	8
Slika 2:	Did Ivan – glava obitelji.....	10
Slika 3:	stoje: Strina Matija (s Anom u naružju), stric Peja (drži Ivana), tetka Kata, mama Mara (drži Katu u naružju), tata Stipan; sjede: Did Ivan i Baba Mara.....	11
Slika 4:	Tata Stipan, tetka Kata i stric Peja.....	11
Slika 5:	Mama Mara i tata Stipan.....	12
Slika 6:	Mama Mara za preslicom, iza nje je Ante, lijevo od njega Dragica Šaravanja, iza preslice Drago strica Pere.....	13
Slika 7:	stoje: Stric Pero (Stipin), naš tata Stipan, stric Franjo – svećenik i stric Jozo (Klarin); sjede: Did Stipe, Ante (Jozin), baba Kaja, baba Anđuka, Rozika (Jozina).....	18
Slika 8:	Dane, stric Jozo, Ankica i Duđa, čuči Brančo.....	18
Slika 9:	Strina Matija.....	21
Slika 10:	Strina Matija (sjedi) s kćerima Ivankom, Anom i Zorom.....	22
Slika 11:	U dvorištu - Mirko (Matijin), ja s Vedranom (Mirkovom), Kata (Mirkova), sestra Kata sa Sašom, mama Mara, Ivanka (strine Matije), moj suprug Aco i brat Ante čuči.....	22
Slika 12:	Naš Did Jure, mamin otac.....	24
Slika 13:	Baba Starača u Vrbaku.....	35
Slika 14:	Djeca u Vrbaku beru cvijeće - Davor, Predrag, Marina, djevojčica iz susjedstva i Krešo.....	35
Slika 15:	Mama Mara i njezina djeca - Ruža, Ante, ja, Kata.....	41
Slika 16:	Mama Mara, Ante, ja, Aco - kod Ante u Brodu na rođendanu, 1987. godine.....	42
Slika 17:	Babe Mare potomci.....	44
Slika 18:	Strina Marta, šogorica Vera i mama Mara.....	49
Slika 19:	Strina Klara.....	49
Slika 20:	Uskrs u Zborištu - stoje: Davor, ja, Miro, mama Mara, šogor Vinko, tetak Mate, tetka Kata, Suzana, nećaci Baja (Bruno), Kruna i Krešo; čuče: sestra Ruža, brat Ante, Ankica Lovrić rođ. Martinić (sestra šogorice Vere), šogorica Vera i šogor Stipe Lovrić.....	50
Slika 21:	Djeca na Uskrs ispred kuće na Čardaku.....	50
Slika 22:	Bruno, Neva i Ante mali.....	51
Slika 23:	Traže jaja u vrtu Neva, Nina, Aco, Ante mali i Luka (s leđa).....	51
Slika 24:	Mama Mara, sestra Kata i ja - pred štalom, s maminim teletom, 1967. godine.....	52
Slika 25:	Kod babe Mare u dvorištu - Davor, Predrag, Marina i Krešo.....	52
Slika 26:	U dvorištu – mama, Ante (stoji), Vera, tetka Kata, tetak Mate, Kata, Predrag.....	53
Slika 27:	Kći Marina, mama Mara i guske.....	53
Slika 28:	Pure.....	54
Slika 29:	Mama Mara hrani krmaču i prašćiće.....	54
Slika 30:	Davor, mama Mara i Marina s kravama.....	55
Slika 31:	Tetak Mate u pčelinjaku.....	55
Slika 32:	Pečenje rakije – ja, Čipe Čuturić i njegova unučad.....	56
Slika 33:	Ja na pragu kuće.....	56
Slika 34:	Kuća u Zborištu – nakon paljenja 1992. godine.....	57
Slika 35:	Nakon paljenja kuća je razrušena.....	58
Slika 36:	Nakon rušenja građevinski materijal (cigle) je razgrađen.....	58

Povod za pisanje

Jedne lijepe ljetne večeri 2008. godine u Selcu, jedući sladoled s nećakom, njegovom suprugom i sinom, pokušavala sa im objasniti da naša obitelj - Gavran po ocu, a Šarić po majci - nije od jučer, da su tragovi obitelji dugi i čestiti, te da nije sramota biti Hercegovac i katolik.

Moj nećak na to mi je odgovorio da oni to tako, ispričano odjednom, ne mogu sve popamtiti, već neka ja to napišem.

Povod za našu malu raspravu o obitelji i pokušaj da se nešto objasni, bio je, po mom mišljenju ispad njegova sina toga dana poslije podne, koji je nakon bezazlenog razgovora, kada mu je baka u šali rekla: „Ti se sinko niti za primjer ne bi znao prekrižiti“ ljutito skočio i rekao: „Ja tamo ne spadam, ja ću se ispisati, gdje to treba obaviti“ misleći na religiju a osobito na hercegovačko podrijetlo, što je mene, priznajem, iskreno zaprepastilo.

Stoga sam im pokušala objasniti da su korijeni i podrijetlo takvi kakvi jesu, da su naši djedovi, iako religiozni Hercegovci i Hrvati bili poštteni i čestiti ljudi, te da mladi to trebaju poštivati i uvažavati, bez obzira na njihova trenutna uvjerenja i stavove, po onoj narodnoj „Svoje poštu – tuđe ne diraj“.

Najprije sam se naljutila zato što oni sve to tako površno doživljavaju, ali mi je u glavi podsvesno ostao zadatak, kako bi se nešto doista trebalo staviti na papir, jer oni o našim starima znaju vrlo malo ili nimalo.

Ta ideja nije mi dala mira nekoliko mjeseci jer je i od ranije postojala želja da bar ono što je ostalo u mome sjećanju stavim na papir, odnosno da se o našim babama, djedovima i roditeljima nešto napiše.

Ako je povod i bio malo neuobičajen, hvala im!.

Slavonski Brod, siječanj 2009. godine

Vera Skert, rođ. Gavran

Podrijetlo

Ova je knjiga zapis mojih sjećanja na mnoge obitelji koje su se početkom 20-tog stoljeća iz Hercegovine doselile u Bosansku Posavinu. Posebno mjesto među njima u ovoj knjizi imaju obitelji moga oca i majke, obitelji **Gavran** i **Šarić**.

Obitelj Gavran vjerojatno je nekoliko stoljeća prije dolaska naših starih, živjela u Hercegovini, jer u knjigama krštenih postoje podaci da su 1743. godine živjele obitelji:

U Rastovači:

- Georgius Gavran 8 članova
- Petrus Gavran 12 članova
- Marcus Gavran 7 članova
- Gregorius Gavran 12 članova
- Mathaeus Gavran 10 članova
- Marianus Gavran 9 članova

dakle ukupno 58 članova obitelji.

U župi Posušje iz 1768. godine zabilježeni su u slijedećim mjestima:

- U Čitluku
  - Martinus Gavranovich 5 članova
  - Nicolaus Gavranovich 16 članovadakle ukupno 21 član.
- U Broćancu
  - Joanes Gavranovich 9 članova
- U Rastovači
  - Jacobus Gavranovich 9 članova
  - Petrus Gavranovich 12 članovadakle ukupno 21 član.

Sveukupno je iz tog razdoblja ubilježeno 109 članova a moguće je da ih je u drugim župama bilo još više.

Ove je podatke o Gavranima u Hercegovini moj brat Ante uspio dobiti od nekoga profesora. Do podataka o obitelji Šarić iz vremena života u Hercegovini nisam uspjela doći.

Priča strica Ivana o životu u Hercegovini

Jedan djedov bratić, stric Ivan, koji je 1912. godine otišao je u Ameriku, sa sinom je 1980. godine došao u Hrvatsku obići familiju. Ja sam mu prije toga preko nekih iz familije dostavila popis cijele obitelji i jednu lijepu monografiju Hrvatske, na čemu mi je bio jako zahvalan.

O njegovu boravku u Hrvatskoj objavljen je članak u „Areni“ s naslovom „Ovdi je Amerika“, jer je bio oduševljen promjenama koje su nastupile.

Iza toga dopisivali smo se s njime. U jednom od tih pisama između ostaloga piše: „Naša porodica bila je najbolja i u zemlji i u blagu (stoci) i u molitvi. U našoj kući Bog se molio i bio je blagoslov“ (tj. živjelo se mirno, uz međusobno uvažavanje i poštivanje), ali da su djeca bila mala i nije imao tko raditi. Dalje navodi da su imali 4 vola, kravu, koza i ovaca te jednu ili dvije nazimice (krmača koja se prasila). Priča dalje da je bio mali ali je morao raditi, i to već od 6 godina - čuvati janjce i sl.

Navodi dalje da je naš djed Ivan došao iz vojske pa je bilo malo lakše, da je oženio Maru Knezović i da su u tri godine su dobili troje djece, te da im mater nije bila zdrava. Mama strica Ivana također nije bila zdrava i umrla je. Želio je ići u školu ali zbog toga nije mogao.

U vojsci je bio tri godine i kada se 1911. godine vratio iz vojske nisu ga ženili jer je bilo puno braće, nego je 1912. godine poslan u Ameriku, gdje je također morao teško raditi. Tamo se oženio i zasnovaobitelj s jednom djevojkom iz Hrvatske.

Iz kopija njegovih pisama koje čuvam a koja su pisana staračkom rukom i jezikom i stilom koji je ponio iz svoje domovine, vidi se koliko je bio sretan što je sve obišao i sve je iz obitelji zavolio.

To je pravi dokument koji govori o podrijetlu naše obitelji i uvjetima u kojima se živjelo, radilo i Boga molilo, pa zato prilažem samo jednu stranicu iz koje se to vidi.

Taj stric Ivan umro je u Americi kada mu je bilo 104. godine. O njegovoj smrti i doprinosu Hrvatskoj bratskoj zajednici, bio je u novinama koje je ta zajednica izdavala objavljen vrlo lijep članak koji govori o njegovu velikom doprinosu toj Zajednici i očuvanju hrvatske tradicije i vjere.

Davor sličan na Stipana
 i ja tako mislim ~~Kada~~
 kada sam vidio sliku
 Puno ga podsjećate od mene
 a davanu Kataru pripovide
 Nasa porodica bilaga naj
 boja i remije Blagu
 i Molitvi u našoj kući
 Bog se molio i Bijo Bla
 sobr nego blisima jedini
 nije imla ko Rat.
 ima Hvala Kruvu Kora
 avaca Drazdimo namenjenu
 a nekad i dovi ja sam bio
 nejak ali moram sam Radit
 tesko čuva jeniće od
 kadunje bilo boguna moje
 mand slama Kruhaj
 peći Ivan doza izvojske
 oženijose Bilo mal
 laš is Hatinu Mami.

Prvo dite Peica Stipan
 u 1. godinu kam
 kot i 3. godine 2 a 3 tri
 i godine 2. godine ny ebila
 i 1. godine maja Mami
 vristo Okolila i umrla
 prerano ja sam ti je u
 okoli na nikako Koče
 Radit nozicivare
 okoli nije bilo 14 godina
 i tesko kad je od malinod
 dase.

Bijo u vojsci
 3 godine ja sam ima najbe
 i 1. godine doza Kuci 1. te
 i 1. godine ništa nekaze
 Oženije puno Braće
 i 12 te hajde ti u Ameriku
 i 1. godine tesko takotije
 bilo. Sadacu ~~ko~~ zavist
 Drazdimo moj Smovore puno
 i 1. godine

Slika 1: Kopija stričeva pisma

Dolazak iz Hercegovine

Prije I. svjetskog rata u selu Tribistovu kod Rastovače kod Posušja u Hercegovini, gdje su naši stari živjeli prije dolaska u Bosansku Posavinu, radilo se mnogo, živjelo skromno i bogobojažno.

Nakon rata sve krajeve zahvatila je bijeda, a naročito ih je pokosila tzv. „španjolska groznica“, vrsta gripe od koje se masovno umiralo. Uvjeti za život na toj škrtom zemlji postali su nemogući.

Dva brata iz obitelji Gavran, **Ivan** i **Stipe**, su nakon rata, vjerojatno 1919., odlučila s obiteljima potražiti bolju sreću u plodnijim krajevima.

Sakupili su sve što se imalo, prodali sve što se moglo i zaputili se u bijeli svijet.

Prije toga netko od starijih otišao je u traženje, pa su za život odabrali područje u Posavini u okolini Bosanskog Broda između Novog Sela (tada Otočca) i Zborišta. Tu su bivšem veleposjedniku Begu dali kaparu za zemlju i jednu kuću.

Iz Hercegovine se putovalo vlakom i to „G“ kolima koja su služila za prijevoz robe. Međutim, niti to putovanje nije prošlo glatko, jer su se zbog nekog nesporazuma oko zemlje, zbog kojega je došla u pitanje i kupovina zemljišta, zadržali u Mostaru 3 dana. Na kraju su ipak stigli.

Cijela obitelj od petnaestak članova smjestila se u jednu kuću. Srećom, zemljište na kojemu su se nastanili bilo je plodno i imalo dobru, pitku vodu. Naši stari nisu bili lijeni i prionuli su poslu i obradi zemljišta te gradnji potrebnih pomoćnih prostora (štale, šupe, hambare, pekaru za kruh i sl.).

Počelo se mukotrpno raditi, prilagođavati se na nove uvjete života, upoznavati suseljanu i širu okolinu i graditi svoj novi život.

Za sve to vrijeme išlo se u crkvu, usrdno Boga molilo, čuvalo svoje stare običaje i tradiciju. Poštivalo se i slušalo starije i tako su tekli dani i godine.

Teklo je vrijeme mladi su stasali i odrastali pa je došlo doba ženidbe i udaje.

Izgradila se u međuvremenu i druga kuća u koju je sa svojom obitelji preselio brat Ivan tj. naš djed.

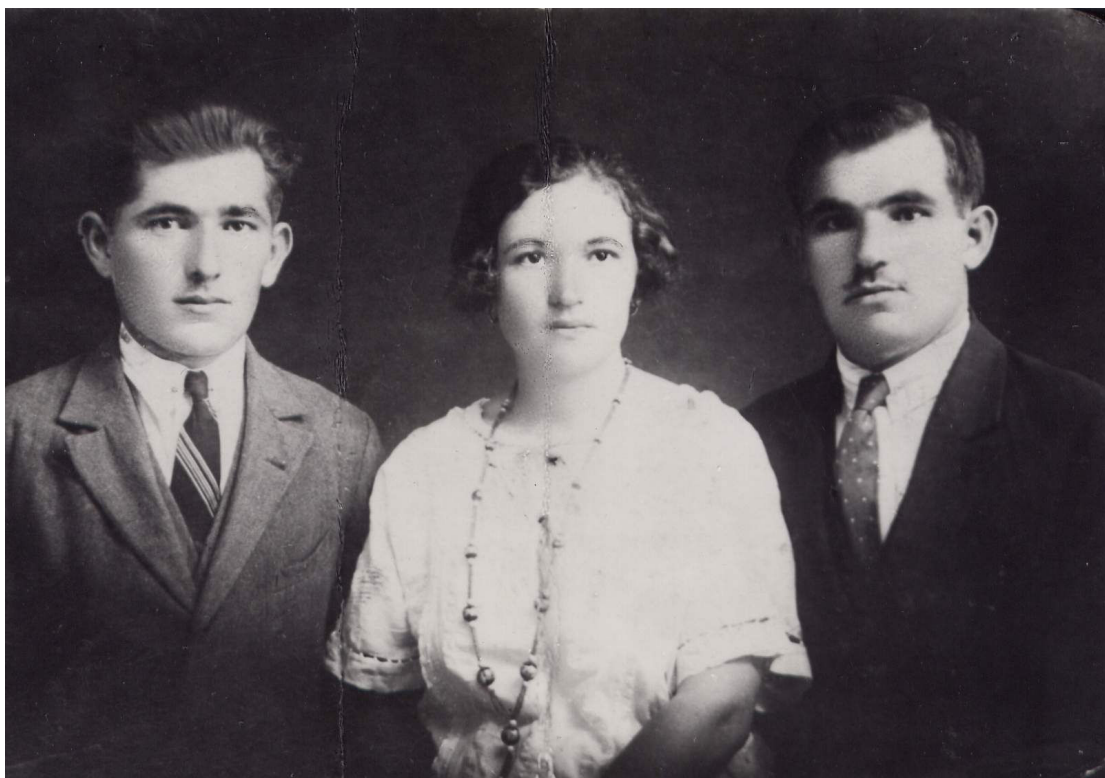

Slika 2: Did Ivan – glava obitelji

Slika 3: stoje: Strina Matija (s Anom u naručju), stric Pejca (drži Ivana), tetka Kata, mama Mara (drži Katu u naručju), tata Stipan; sjede: Did Ivan i Baba Mara

Slika 4: Tata Stipan, tetka Kata i stric Pejca

Slika 5: Mama Mara i tata Stipan

Slika 6: Mama Mara za preslicom, iza nje je Ante, lijevo od njega Dragica Šaravanja, iza preslice Drago strica Pere

Naš did Ivan

Djed Ivan rođen je 1884. godine i imao je suprugu **Maru rođ. Knezović**, koja je rano umrla, tako da je rodila samo troje djece i to:

- **Petar** (Pejca), rođ. 1900. godine
- **Stipan** (naš otac), rođ. 1902. godine
- **Kata** (poznata tetka) rođ. 1905. godine

S djedom se preselila i njegova **sestra Kaja**, jer je ostala sama i koja je s našom obitelji živjela sve do svoje smrti.

Petar

Sin Petar oženio se 1926. godine **Matijom rođ. Jelić** i imali su djecu:

- Ivan, rođ. 1928. godine
- Ana, rođ. 1929. godine
- Zora, rođ. 1934. godine
- Mirko, rođ. 1937. godine
- Ivanka, rođ. 1939. godine

Stipan

Sin Stipan oženio se 1929. godine **Marom (Damjanom) rođ. 1910. godine** od obitelji **Šarić**. Imali su djecu:

- Katica (Kata), rođ. 1930. godine
- Ante, rođ. 1931. godine
- Ruža, rođ. 1933. godine
- Veronika (Vera), rođ. 1936. godine
- Viktorija, rođ. 1940. godine, koja je umrla 1942. godine

Kata

Kći Kata udala se za željezničara Matu Kožulj ali nažalost nisu imali djece.

Život u zajedničkoj obitelji

Djed Ivan bio je glava obitelji, raspoređivao je što će tko raditi i što će se obavljati.

Imali su krave, konje, svinje, guske, patke, kokoši, pčele, voće i povrće, čak i mali vinograd uz kuću, uzgajale su se sve vrste povrća, čak i dinje i lubenice, tako da je obitelj imala sve potrebno.

Djed je imao lovačku pušku, pa je vjerojatno bilo i divljači.

Djed je bio pismen, kao i naši očevi, imao je svoj veliki drveni sanduk s knjigama i važnim dokumentima a tu se čuvao i novac. Puška je visjela na čiviluku u kuhinji, ali je nitko osim starijih nije smio dirati, što smo mi djeca bez pogovora poštivali.

Ivan i **Ante** bili su najstariji unuci, na koje je djed bio izuzetno ponosan, pa je djed običavao govoriti da će poslije smrti jednome ostaviti pušku a drugome „šlajbok“ (veliki kožni novčanik) a oni su znali pitati „Dide a kada će to biti?“, jer im se činilo predugo čekati.

Živjelo se solidno, bili smo svi zbrinuti, nahranjeni, obučeni, išli smo u školu i prema prilikama u ono vrijeme smatralo nas se bolje stojećom kućom.

U školu smo išli u Novo Selo, koje je udaljeno 3,5 km od naše kuće. Prema tome smo od prvog razreda osnovne škole svaki dan pješačili najmanje po 7 km. Osim toga svatko od nas djece imao je svoje radne obveze kao što su čuvanje i napasanje krava, konja, gusaka, čupanje trave, plijevljenje uglavnom vrta i kukuruza, te donošenje trave kravama i svinjama. Isto tako smo morali čistiti štalu, sterati slamu pod stoku, donositi im sijeno, donositi vodu u kuću, drva i sve druge poslove koje su nam zapovjedili.

Kod radova u polju pomagala su sva djeca, npr. kod sadnje i vađenja krumpira, okopavanja, branja graha, sakupljanja klasja i drugih radova. Svake večeri se od bundeva i sitnog krumpira za svinje kuhala velika kazanica napoja koja se kasnije zasipala mekinjama. Oko sjeckanja bundeva i loženja vatre svi smo se zabavljali.

Bilo je i drugih poslova koji su se na takvom imanju obavljali, nije bilo isprike ni za koga, tako da se svake godine napredovalo, čuvalo i štedjelo.

Svoje školske obveze i pisanje domaćih zadaća svatko je sam obavljao i nitko od starijih o tome nije posebno brinuo. Roditelji su nam vjerojatno ugradili odgovornost da svatko svoje poslove mora obavljati a mi smo to prihvaćali.

Djeca su u to vrijeme bila smatrana Božjim blagoslovom i što ih je bilo više bilo je bolje, jer su svi zajedno doprinosili boljitku obitelji.

Naša kuća u kojoj smo odrastali za ono vrijeme bila je velika ali je po današnjim shvaćanjima bila mala. Imala je tri sobe – dvije veće i jednu manju, kuhinju i ostavu te tavan i podrum. Prema tavanu su vodile velike drvene stepenice iz predsoblja, pa smo sjedeći na tim

stepenicama proveli kao djeca puno vremena, jer tko bi sve za toliku djecu osigurao posebne stolice.

U većoj sobi živjeli smo mama Mara, tata Stipan i mi djeca. U dvije sobe živjeli su stric Pejca, strina Matija i njihova djeca, dok su u kuhinji na jednoj strani spavali djed Ivan a na drugoj njegova sestra Kaja.

Na tavanu se sušilo meso, spremalo žito, voće, luk i druge potrepštine. U dvorištu je izgrađena štala, svinjac, hambar za žito, kokošinjac, pčelinjak, te šupe potrebne za mnoge poslove.

U to vrijeme znao se jelovnik za svaki dan posebno. Svako jutro kuhala se pura (žganci) pa se jela najprije sa prženim čvarcima, krvavicom ili sl. a zatim s mlijekom kojega smo u izobilju imali, kao i sira, kajmaka. Kuhao se grah sa slaninom i suhim mesom, isto tako kupus svježi i kiseli, tzv. „ćoravi paprikaš“ tj. krumpir bez mesa, petkom riba, često se pravile pite, sa bundevama, sirom, krumpirom, a nedjeljom se obično pohala ili pekla piletina. Pravili su se i kolači. Za tako brojnu obitelj kruh se pekao svaki dan i to po više komada, jer smo poslije podne za užinu dobivali po šnitu kruha namazanu mašću, pekmezom ili kajmakom. Kruh se pekao u tepsiji i šnita je bila rezana po cijeloj širini kruha.

Moje najranije sjećanje seže u djetinjstvo i prvo čega se sjećam bilo je rođenje moje sestrične Ivanke, kćeri strine Matije. 1939. godine. Sjećam se da me je netko odveo u sobicu da vidim bebu. Imala sam tada samo tri godine.

Iz tog razdoblja ili malo kasnije sjećam se i oca i nekih događaja kada je na bunaru napajao konje. Bilo nas je više u dvorištu i svi su se smijali i šalili.

Obitelj dida Stipe

Did Stipe, brat našeg djeda Ivana, koji je zajedno s njim došao iz Hercegovine imao je suprugu **Anduku**, koja mu je rodila tri sina i dvije kćeri i to:

- Sin **Pero** prvi put oženio se jednom Njemicom Nanćikom s kojom je imao sina Dragu i kćerku Miru. Nakon njezine smrti (umrla je mlada) oženio je Martu Rubil udovicu iz Novog Sela, koja mu je rodila kćerku Ljiljanu.
- Sin **Jozo** također je imao dvije žene i to najprije Talijanku Rozu s kojom je imao sina Antu i kćerku Rozaliju (Roziku), sa suprugom Klarom imao je Ankicu, Stjepana (Đuđu), Alojza (Lojdu), Franju (Danu), Božidara (Bracu), Juraja (Đuku) te Branka. U to vrijeme poneki djedovi nadijevali su djeci nadimke koji su im nerijetko ostajali trajno.
- Sin **Franjo** bio je svećenik i dugo godina službovao u Orahovici kod Našica u Hrvatskoj, gdje je i umro, ali je sahranjen u kapelici na groblju u Novom Selu.
- Kći **Jurka** udala se za Tokić Josipa s kojim je imala kuću u Novom Selu a imali su djecu: Anu, Maru, Katu, Stipu i Slavku.
- Kći **Iva** udala se za Božu Šaravanja. Imali su svoju kuću u Bosanskom Brodu i troje djece i to Dragicu, Stipu i Dragu.

Sinovi Pero i Jozo imali su svaki svoju kuću. Pero je napravio novu i tada vrlo modernu a Jozo je sa ženom i djecom ostao u staroj koja se dograđivala i obnavljala.

Svaki od ovih i drugih članova obitelji i susjeda zaslužili bi priču za sebe, ali to bi se nažalost previše razvodnilo, pa neka oprostite živi i mrtvi što ću se zadržati samo na našoj užoj obitelji.

Naime, ovo je vrlo kratka priča, ispričana bez posebnih pretenzija da bi bila povijesna ili detaljnije istraženi svi događaji. Ovo je samo ono što se zadržalo u mom već oskudnom sjećanju.

**Slika 7: stoje: Stric Pero (Stipin), naš tata Stipan, stric Franjo – svećenik i stric Jozo (Klarin);
sjede: Did Stipe, Ante (Jozin), baba Kaja, baba Anduka, Rozika (Jozina)**

Slika 8: Dane, stric Jozo, Ankica i Đuđa, čučī Branko

Tetka Kata

Tetka Kata udala se za **Matu Kožulja**, željezničara, što je u ono vrijeme bilo probitačno zanimanje. Živjeli su u Zborištu na oko 1,5 km od naše kuće, gdje su izgradili kuću. Tetka je bila domaćica i obavljala sve druge poslove oko kuće, dok je tetak uz svoj posao obrađivao zemlju, uzgajao pčele i obavljao sve druge poslove. Kasnije su kupili kuću u Bosanskom Brodu u Radničkoj ulici i preselili se u nju. Kućica im je bila lijepa i na dobrom mjestu, gdje su imali dvorište i vrt u kojem je bilo i puno cvijeća.

U tijeku i neposredno nakon rata, tetka Kata je dolazila k nama u selo i obično donosila djedu sapun za brijanje a nama djeci po bombon ili kocku šećera, što je u to vrijeme za nas bio veliki dar koji smo željno iščekivali.

Kod tetke i tetka svi su rado navraćali, ali im je u tijeku II. svjetskog. rata dio kuće porušen tako da je ostala samo 1 soba, kuhinja i ostava, te dvorišna zgradica. S njima je do kraja života živjela tetkova majka baka Kata.

Tetak i tetka svoje djece nažalost nisu imali. Kod njih smo obično odlazili i na kirvaj na Svetoga Iliju, kada smo išli na sajam i vozili se na „lančarama“ (kako smo zvali vrtuljak).

Za vrijeme pohađanja niže gimnazije u Slavonskom Brodu smo stanovale sestra Kata i ja kod tetke Kate i tetka Mate tako da su nam pomogli u nastavku školovanja. Svako jutro smo pješice odlazile u Slavonski Brod i to preko mosta, gdje smo se ponekad, naročito zimi, smrzavali u lošoj odjeći čekajući na prolazak vlaka preko mosta.

Tetka je inače dobro kuhala a nadaleko su bili poznati njezini medenjaci, koje nitko od nas nije znao tako dobro napraviti.

Tetak je bio zaljubljenik u pčele koje je još dugi niz godina imao kod nas u Zborištu, ali isto tako u cvijeće i uzgoj povrća. Kod njega je iz svakog kamena u dvorištu izbijao neki cvijet. Nebrojeno puta kod njih smo slavili Svetoga Matiju koji je bio 24. veljače, tako da su nam njih dvoje ostali u najljepšem sjećanju.

Stric Pejca i njegova obitelj

Stric Pejca, strina Matija i njihova djeca **Ivan, Ana, Zora, Mirko i Ivanka** bili su naša najuža obitelj jer smo odrastali u jednom domaćinstvu i sve zajedno proživljavali.

Družili smo se po parovima Ante – Ivan, Kata i Ana, Ruža i Zora a ja najčešće s Mirkom i Ivankom jer smo si tako pripadali po godinama i po odlascima u školu.

Strina je bila „stopanjica“ tj. kuharica pa nam je spremala ručak, davala nam užinu za školu, obično dvije šnite namazanog kruha ili što slično, te nam poslije za užinu rezala i mazala kruh. U svemu što nam se događalo i što smo proživljavali bili smo zajedno tako da ih nimalo ne odvajam od rođene mame i tate te brata i sestara.

Sve bolesti i žalosti smo prošli zajedno, pa tako i smrt djeda Ivana i strica Pejce, što je za sve nas bilo jako teško i traumatično.

Ostale su dvije udovice sa devetero djece na zemlji koja je teško radala jer je nije imao tko obrađivati a godine su poslije rata bile nerodne.

Ivan

Poslije smo se pomalo „osovili“ na noge. Ivan je završio učiteljsku školu i zaposlio se u Zborištu, gdje je i upoznao svoju **suprugu Ljilju** s kojom je imao dva sina, Petra i Miru (danas poznatog književnika koji ima jednog sina), te Ljiljinu kćerku Renatu. Djeca su im jako dobra, naročito sin Petar, ima brojnu obitelj i žive u Zagrebu a Renata je sa suprugom u Njemačkoj.

Ana

Ana je imala malo nesretniji život, udala se za **Vladimira** ali se uskoro i rastala. Imali su sina Zorana. Dosta teško je živjela i u životu se prilično napatila. Zoran je ubrzo iza nje također umro, a iza njega je ostalo dvoje djece.

Zora

Zora se udala za **Ivana Borasa** s kojim je, iako teški bolesnik na bubrege, imala troje djece i to Gordanu, Zlatka i Tonkicu. Svi su osnovali svoje obitelji i imaju krasnu djecu i to Gordana petero, sada je već baka, Tonkica troje i sin Zlatko dvoje.

Mirko

Mirko se oženio **Katom**, s kojom je imao dvoje djece i to Vedranu i Željka koji također imaju svoje obitelji i to Vedrana dva sina a Željko jednoga.

Ivanka

Ivanka se udala za **Franju Hrkača** s kojim je imala dvoje djece i to Dinka koji je oženjen i ima jednu djevojčicu i Natašu koja ima četvero djece.

Sve su to bile krasne osobe i djeca su im lijepa, čestito odgojena i žive obiteljski život.

Nažalost sva strinina djeca su prerano umrla i to Ivanka i Zora od bubrežne bolesti i to nakon dugogodišnje dijalize a Zora i nakon presađenog bubrega, Mirko od infarkta a Ivan i Ana su duže živjeli, ali su i oni umrli od staračkih bolesti.

Svi oni ostaju nam u trajnom sjećanju kao članovi naše najuže obitelji.

Slika 9: Strina Matija

Slika 10: Strina Matija (sjedi) s kćerima Ivankom, Anom i Zorom

Slika 11: U dvorištu - Mirko (Matijin), ja s Vedranom (Mirkovom), Kata (Mirkova), sestra Kata sa Sašom, mama Mara, Ivanka (strine Matije), moj suprug Aco i brat Ante čuču

Obitelj Šarić

Mama je potjecala iz hercegovačke obitelji Šarić, koja je istih godina kao i Gavrani doselila u Bosansku Posavinu. U Hercegovini su živjeli u Drežnici (selo negdje u brdima kraj Blidinja). U Posavini su se nastanili u selu Kolibe u općini Bosanski Brod.

Djed Jure došao je sa svojom suprugom **babom Šimom** i djecom:

- **Mara**, naša mama.
- **Ruža**, koja se kasnije udala za Bešlića i imala s njim četvero djece i to Maru, Šimu, Ivanku i Dragu. Muž joj je ubijen 1945. godine a ona je umrla mlada, tako da su o djeci uglavnom brinuli Did Jure, baba Šima kao i njezine sestre.
- **Jelena**, koja je najprije bila udana za **Stipu Naletilića** s kojim je imala dvije kćerke Gordanu i Dijanu. Dijana se kao mala djevojčica utopila u ribnjaku a suprug Stipe ubijen je kao domobran. Tetka Jela bila je jako lijepa iako ni ostale nisu puno zaostajale. Kasnije se udala za **Ivana Bagu** s kojim je imala sinove Antu i Darinka te kćerku Jadranku.
- **Ivan**, naš ujak, koji je kao mladić ubijen 1945. godine i kao i o ostalima ubijenima u tom razdoblju nije se smjelo puno govoriti, jer su to bile tabu teme.
- **Sofija**, koja se rodila u Kolibama udala se za **Marinka Kovača** iz Posušja s kojim je imala troje djece i to Dijanu (Seku), sina Miru i kćerku Draženku.

Uz djeda Juru iz Hercegovine su istovremeno došla i dva njegova brata i to:

- **Brat Grgo** sa **suprugom Stanom** s kojom je imao sinove Stojana i Milu te kćerke Maru, Stanu i Anu.
- **Brat Bariša** sa **suprugom Cvitom**, s kojom je imao kćerke Aninku i Ružu te sinove Stanka i Mirka.

O svakoj obitelji mogla bi se napisati priča, ali nažalost puno se toga zaboravilo jer je prošlo dosta vremena, a mladi će sva ova spominjana imena i tako teško povezati.

Sve su to bili uglavnom bogobojazni ljudi, poštteni i marljivi ali bilo je i šereta i baraba.

U ta vremena u Kolibe, gdje se nastanila cijela obitelj Šarić, kao i u druga okolna sela, doselile su se mnoge obitelji iz Hercegovine (da nabrojim samo neka prezimena: Šaravanja, Zovko, Naletilić, Čavar, Hrkač, Čuljak, Soldo, Crnogorac, Krešić a u okolini Dervente Bašići, Martinci i mnogi drugi). S mnogima smo u bližem ili daljnjem rodu jer su sve obitelji bile brojne pa je bilo i međusobne rodbinske povezanosti.

Uglavnom su kupili zemljišta i bavili se poljoprivredom. Svaki muški član bavio se uz to i s jednim ili više obrta i to bravarijom, stolarijom, kovalo se, gradilo, popravljalo, ličilo i sve drugo što je trebalo za opstanak obitelji.

Žene su osim kućanskih poslova kuhanja, pranja, peglanja, muženja i hranjenja stoke obavljale i druge poslove pa su šivale, tkale, prele i puno krpale a pomagale su i kod sezonskog obavljanja poljoprivrednih poslova.

Naši stari sami su gradili kuće, štale, šupe i slično i to tako da su jedni drugima pomagali i tako je sve funkcioniralo.

Slika 12: Naš Did Jure, mamin otac

Čardak

U našem šoru odnosno naselju zvanom Čardak osim nas, navedenih stričeva i njihovih obitelji živjelo je još nekoliko obitelji i to:

- **Obitelj Mate Gavrana** (Mapića) sa ženom **Matijom** koji su imali sina Stipu također zvanog Mapić. Kod njih je živio i rođak **Mate** iz Hercegovine i njegova sestra **Klara** koja se udala za strica **Jozu**. Unatoč prezimenu s njima nismo bili u bližem srodstvu.
- Malo dalje iza kuće strica Joze i Klare živjela je **obitelj Ilije Čturića** koji je sa ženom **Andom** imao djecu: Ana, Kata, Jozo, Emil, Ivanka, Jerko, Mara, Ante i Josipa (zvana Beba).
- Iza njih živio je **Petar Crnogorac** zajedno s roditeljima, koji je oženio **Ivanku** također iz Hercegovine a koja mu je rodila troje djece.
- Na glavnoj cesti (a što se također smatralo Čardakom) živio je **Ivan Čturić** (Iko) sa ženom **Ivom** i djecom: Pero, Jozo, Drago, Katica i Ljubica (Seka).
- Preko puta njih živjela je **obitelj Čuljak** a imali su djecu Ana, Pero, Franjo, Drago, Ružica i Marica.

Sve su to bili ljudi porijeklom iz Hercegovine, koji su također zbog teških uvjeta života iselili u pitomije krajeve. Sve u svemu samo u tom nevelikom šoru živjelo je preko 60 osoba. Bile su to uglavnom brojne obitelji. Da nije došlo do II. svjetskog rata bilo bi ih i više. Svaka bi od navedenih obitelji zaslužila ovakvu priču.

Cijelo to susjedstvo živjelo je skladno. Puno se radilo, ali svi su se držali poštenja, običaja i navika. Sve kuće bile su otvorene i danju i noću. Uvijek se moglo navratiti u svaku kuću. Ako se jelo bio si ponuđen a nitko ne bi zamjerio ako si zatražio što za pojesti, makar šnit kruha namazanu s masti.

Svi smo išli u školu u Novo Selo, znalo se kada koja grupa kreće pa smo išli zajedno, jer nam je na tolikoj udaljenosti od 3,5 km u jednom smjeru i natrag trebalo i kuraže jer smo prolazili kraj groblja, bilo je seoskih pasa a i derana u selu koji su provocirali. Nije bilo rijetko da stariji učenici nama mlađima utrpaju torbe a oni bi se potukli s djecom iz sela. Naravno da su to bila koškanja, naguravanja i nije bilo povrijeđenih. U školu se išlo prije podne i poslije podne, znali smo ići ponekad i prečacima, ali to baš nije bilo preporučljivo.

Živjelo se mukotrpno ali i veselo, jer smo se svi u široj obitelji i okolini slagali, zajedno veselili i slavili. Zajedno smo odlazili u crkvu u Novo Selo.

Zabava nam je bila povremeni odlasci na plesove u Hrvatski dom u Novom Selu, koji je bio uz crkvu i dosta lijepo uređen. Svi smo morali odlaziti i dolaziti zajedno i tu nije bilo popuštanja.

Često smo izlazili pred vlak tzv. „Ćiru“ gdje se uvijek nešto događalo – netko je s vlaka dolazio a netko odlazio, a kako smo se svi poznavali uvijek je bilo novosti. Vlakom su se donosile sve

potrepštine koje su se kupovale, donosile su se novine koje su se zajedno u nečijem dvorištu i čitale, a i sve drugo.

Mi mladi navečer smo se negdje sakupljali bilo oko plasta sijena ili slame, pjevali i pričali.

Župnik i učitelji

Kao naš župnik i vjeroučitelj dugo godina službovao je svećenik Majetić, koji je bio vrlo ozbiljan i strog, ali poštovan i utjecajan. Njemu se godišnje, obično prilikom blagoslova kuća davao tzv. „ujam“. Svaka kuća davala je koliko je mogla, brašna, graha, nešto suhog mesa, novaca i sl. Nakon blagoslova kuća svake je godine kod jedne obitelji organiziran ručak. Istina češće kod bolje stojećih obitelji a rjeđe kod siromašnih. Kod nas je bio više puta.

Naša škola i crkva bile su u središtu Novog Sela. Koliko se sjećam bilo je više učiteljica koje su nas učile a osobito se sjećam učiteljice Sonje, ali osim onoga što smo učili za vrijeme nastava ona nas je (bila je Slovenka) podučavala raznim igrama pa čak i skijanju zimi a nas djevojčice učila je štrikanju i drugim ručnim radovima. Ponekad iza škole mene i Miru (kćer strica Pere) znala je pozvati kod sebe i nečim počastiti. Za vrijeme rata su kao učitelji u školi službovali bračni par Raspudić. On je bio jako strog a učiteljica je bila malo blaža. On je, koliko znam, za vrijeme rata ubijen.

Naša „mala“ obitelj

Naša uža obitelj od 16 članova živjela je radeći, moleći se, poštujući se međusobno i držeći se reda.

Strina Matija je uglavnom bila domaćica i kuhala je za sve jer je bila sitnija stasom, dok je mama pretežno na vanjskim poslovima obrađivala vrt, muzla krave, hranila svinje, živad, šopala i čupala guske i obavljala slične poslove. Osim toga sudjelovala je i u svim drugim poljoprivrednim i kućnim poslovima.

Strina i mama su nas djecu subotom kupale i presvlačile. U kuhinju se unosilo veliko korito, grijala se voda, prali su nas sapunom vlastite izrade i na kraju svakoga polijevali čistom toplom vodom. Presvlačili su nas u robu koja je bila šivana ali i doma tkana. Mama je u hambaru imala „tkalački stan“, napravu na kojoj se tkalo platno od lana i konoplje.

Djeca, a bilo nas je devetero, imala su u kuhinji svoj niski stol za objed, a odrasli su objedovali za velikim kuhinjskim stolom. Ručalo se zajedno i svi su sjedili samo je strina kao „stopanjica“ tj. domaćica znala stajati i dodavati jelo.

Djed je obično rezao i dijelio meso, tako da smo svi pravično dobili svoj dio. Istina nismo oskudijevali pa to i nije bilo teško.

Pred svaki objed se molilo a navečer se zajedno molila krunica i tu je morala biti tišina, jer je djed imao prut koji je mogao dohvatiti svako dijete. Istini za volju nije ga često upotrebljavao, jer nas je volio ali i jer smo se mi bojali. Svi smo se osjećali dijelom velike cjeline i zaštićeno.

Bez nekakvih posebnih pravila ili velikih prodika od strane starijih, znala su se pravila ponašanja i življenja. Znali smo kako se odnositi prema crkvi, odnosno kako se ponašati za vrijeme mise, prema učiteljima, svećeniku i starijima a kako jedni prema drugima.

Moralna pravila bila su čvrsta, znalo se i poštivalo što je čije, krađa i uzimanje tuđih stvari bili su neprihvatljivi i strogo sankcionirani. Isto tako se znalo kamo i s kim se smije ići, do kada se negdje može zadržati i slično.

Mlađi su učili od starijih i to uglavnom po njihovom ponašanju a bez velike priče i objašnjavanja. Ako si nešto pogriješio dobio si malo „po guzici“ ili pljusk u brzinu ali velikih udaranja i galama se ne sjećam. Poslije toga nije bilo nikakve ljutnje ni durenja.

Odnosi među muževima i ženama su bili dobri. Naime, svatko je imao svoj djelokrug rada, puno se radilo pa vjerojatno nije bilo ni vremena za neke prodike i svađe a tu su bili i stariji pred kojima se to nije radilo. Žene su istina više slušale ali i radile jer je bilo puno posla i djece, ali sve se odvijalo u nekakvom redu i skladu.

Naša mama bila je dosta stroga prema nama i njoj nije bilo pogovora ako je nešto zapovjedila, jer joj ni Ante s 18 godina nije smio proturječiti. Naime u ono su vrijeme naravno muškarci imali veća prava.

Na Čardaku je bilo dosta i to uglavnom zgodnih cura, pa su na druženja i zabave koje su se odvijale po dvorištima dolazili dečki iz Novoga Sela, Polja, Sijekovca, Koliba i drugih mjesta, pa se pjevalo i plesalo. Neki od dečki su znali dobro pjevati i svirati pa su donosili gitare i harmonike tako da je znalo biti lijepo. Za jedne takve zgode, sjećam se, u našem je dvorištu plesalo petnaestak parova.

Nije bilo struje niti televizije pa smo zabave izmišljali sami. Tako se pomalo odrastalo i stasalo.

Naši očevi, tj. stric Pejca i tata Stipan, željeli su da se grade kuće i da se svatko sa svojom familijom odvoji i osamostali. Djed Ivan je bio protiv toga jer mu je bilo žao da se obitelj razdvaja.

Kako smo čuli novac za gradnju kuća je imao, međutim najveći dio tog novca propao je zbog promjene valute i pada vrijednosti novca.

Život im se odvijao naprijed i dalje, ali ...

...na vrata je zakucao rat.

Rat

Nastala su mučna vremena.

Početkom 1942. godine otac je dobio poziv za služenje Domobranske vojske, što nije smio odbiti. Spakirao je drveni kovčeg, poljubio ženu i petero djece, od kojih je najstarije imalo 11 godina i otišao.

Ako se dobro sjećam iz Sarajeva je poslao taj kovčeg s odjećom i pismom u kojemu je pisao „Dragi moji, ne znam da li ćemo se ikada više vidjeti“.

I nismo.

Nikada nismo, iako su se pokušale koristiti sve veze i tada važeća sredstva informiranja, saznali što se s njime točno desilo i gdje je završio. Vjerojatno je najbliže istini verzija da su ih poslali prema Romaniji i da su ih četnici presreli. I to je bio kraj.

Sjećam se maminih gorkih suza, dolazila je i tetka Kata iz Bosanskog Broda pa su zajedno pričale i plakale.

U to vrijeme naša najmlađa sestra Vikica imala je oko 2 godine, jako je voljela tatu i stalno je skakutala po kući i pitala kada će njezin tata doći. Da zlo bude veće uskoro se razboljela, dobila vrućicu, mama ju je vodila u Brod liječniku, ali tada za takve bolesti nije bilo pomoći. Uskoro je umrla što je donijelo još više tuge u kuću.

Tijekom rata bilo je teško, tužno i ružno.

Nedostajalo je svega, hrane, soli i šećera a o odjeći da se i ne govori. Osim toga bilo je i puno straha jer su cijelo područje često nadlijetali avioni. Mali avioni, tzv. lovci, nadlijetali su vlakove i bacali na njih bombe. Rafinerija u Bosanskom Brodu i Slavonski Brod bili su stalno bombardirani. Noću su na Rafineriju bacali svjetleće rakete pa su je onda bombardirali, tako da smo i noću bježali u podrum. Stalno su prolazile razne vojske.

Jedne jeseni, vjerojatno 1943. godine došli su Nijemci i Čerkezi zajedno, sve nas su prisilili da živimo u kuhinji i jednoj sobi dok su se oni smjestili u dvije. Isto tako je bilo i kod stričeva i kod ostalih na Čardaku.

Naše krave istjerane su iz štala i boravile su pod nekim nadstrešnicama, koje su improvizirane, dok su oni svoje konje smjestili u štale. Kokoši i guske su stradavale, sve se moralo zaključati a po okolnim selima se pljačkalo, silovalo i ubijalo.

Mi smo relativno i dobro prošli jer je u susjedstvu bio njihov Štab. U nasilju su prednjačili Čerkezi, dok su Nijemci bili uredniji i kulturniji. Ponekad su čak i nama djeci dali po koji komadić čokolade ili nešto slično. Jedan od njih, koji jer vjerojatno imao plavu djevojčicu kakva sam ja bila u to doba stalno je govorio „Ja Veru zabral“. Bojeći se da će me na odlasku povesti sa sobom sakrila sam se pod krevet kad su odlazili.

Ostali su skoro 2 mjeseca a najčešće u to vrijeme je padala kiša. Zbog tolike vojske i konja koji su tu boravili sve se strašno zablatilo.

U dvorištu su za vrijeme njihova boravka bile velike kace u kojima su bile natopljene šljive za rakiju, ali djed nije dao da se rakija peče dok su oni bili prisutni jer su bili veliki pijanice. Zbog toga su pri odlasku ispalili nekoliko metaka u kacu, kako bi sok iscurio a ubili su nam i psa na lancu.

Po njihovu odlasku danima se lopatama razgrtalo blato, koje je tako reći bilo do koljena.

Sve moguće vojske su se izmjenjivale, uzimale što im je trebalo. Nije bilo neobično da naizmjenično navraćaju ustaše, partizani, Nijemci i dr. Jednom prilikom navratila je i neka crnogorska jedinica. S njima je bila i neka djevojka koja je u toj jedinici imala brata. Za vrijeme njihova boravka od nekoliko dana ona je spavala s nama ženskim.

Pred kraj tog groznog rata Ruža i strina Matija razboljele su se od trbušnog tifusa, jedva su ostale žive, Ruža je ostala bez kose i bila jako slaba. Mi se od međusobnih kontakata za to vrijeme nismo niti znali a niti mogli štititi pa nas je valjda dragi Bog spasio da ne bude više bolesti i smrti.

Inače, kako za vrijeme rata, tako i prije i poslije toga kod nas su navraćali, hranili se i boravili brojni namjernici, poznati i nepoznati.

Za vrijeme žešćeg bombardiranja Bosanskog Broda mnogi su izbjegli pa je na prostoru u šumi koji je bio isječen a koji smo mi zvali „prosika“ bio napravljen kamp s barakama u koji su se mnogi smjestili. Kod nas su bili tetka i tetak a kod strine neki od familije Jelić. Gdje se sve to smještalo i kako smo se hranili i spavali više se i ne sjećam.

Znam da je bilo životno pravilo da se nikoga ne smije odbiti niti pustiti gladnoga iz kuće.

Nebrojeni su tako prošli kroz našu kuću a naročito znani i neznani iz Hercegovine. Ako nije bilo mjesta mogli su barem jesti, sjediti kraj štednjaka i kunjati, ali nikoga se nije odbijalo.

Konačno je minuo i taj nesretni rat.

Za našu obitelj, međutim, nisu nastupila sretnija vremena.

Poratno razdoblje

Mi smo teritorijalno pripadali Zborištu koje je bilo pretežno pravoslavno selo. Naše obitelji sloville su kao hrvatske i katoličke a time i neprijateljske iako nitko osim oca koji je morao u domobrane, gdje vjerojatno nije ni stigao, nije bio ni u ustaškoj niti u domobranskoj vojsci. Stric Pejca je nekako, vjerojatno zahvaljujući brojnoj obitelji i sitnoj djeci, uspio izbjeći bilo koju vojsku.

Naš djed koji je bio autoritet za sve, nije bio naklonjen NDH, jer je vidio da je bilo nepoštenih stvari ali zbog vjere nije bio sklon niti partizanima, pa smo na neki način od svih bili iskorištavani.

Nasuprot tome pripadnici četničkih i drugih postrojbi dobili su poslije rata mirovine, zaposlenja i sva prava kao da su bili sudionici NOB-a.

Sjećam se tako jednog dana iza tog rata, još sam bila dijete, idući s mamom pješice u Kolibe, gdje su živjeli dida i baba, prolazili smo kraj suseljana u Zborištu i pozdravljali sa „Pomoz Bog“, što je bio pozdrav među pravoslavnim življem. Upitala sam mamu kako to da mi prolazeći kraj njihovih kuća pozdravljamo s „Pomoz Bog“ a oni kada prolaze kraj naših kuća isto tako, odnosno zašto mi njih ne pozdravljamo s našim pozdravom „Hvaljen Isus“.

Mama mi je samo rekla: „Šuti, moj sinko“.

To me naučilo da u to doba a i inače nismo svi bili jednaki.

Nije stoga bilo čudno da nismo dobivali pomoć u hrani i odjeći od UNRA paketa kao mnogi drugi. Uvijek smo bili zakinuti ili zadnji.

Iza rata zaredale su se naizmjenično loše godine za poljoprivredu. Naizmjenično su nailazile sušne i kišne godine.

Još veće zlo

Našu obitelj još veće zlo zadesilo je u jesen 1946. godine kada je stric Pejca, kao jedina odrasla muška osoba, jer djed je bio star, obolio od crnog prišta (bedrenice) i umro.

Naime, jedna naša krava se bila razboljela, mislili su da je metilj, pa je mama zamolila strica da joj kravu pomogne zaklati i rastrančirati. Prodali su kravu u oko 80 obitelji u selu. Drugi dan su odvojeno otišli u Bosanski Brod i nekome se usput požalili kako im je iskočio prišt, mami na ruci a stricu na nosu. To je odmah prepoznato kao crni prišt pa su oboje isti dan završili u bolnici u Slavonskom Brodu, jer Bosanski Brod i nije imao takve zdravstvene ustanove. U to vrijeme nije bilo penicilina ili sličnog antibiotika. Nažalost stric je umro, jer su mu zahvaćeni dišni organi, a mami su nakon toga te prišteve spalili pa je preživjela. Srećom nitko više nije obolio jer se meso uglavnom kuhalo.

To je bila velika tragedija, koja je pogodila cijelu obitelj. Ostao je djed ucviljen i ožalošćen, jer je izgubio oba sina, a ostale su dvije udovice i devetero djece od kojih najstarije nije bilo punoljetno.

Za sve odrasliju djecu kuća je postala pretijesna, pa smo se već prije bili podijelili tako da su strini i stricu ostale 2 manje sobe a oni su si osposobili neke prostorije u hambaru, koji je bio preuređen i prilagođen za življenje.

Djed je, jer smo bili bez oca, ostao s nama ali nakon tragedije nije dugo poživio. Nekoliko mjeseci poslije umro je od srca, kako su rekli, od tuge.

Sjećam se da je noćima sjedio za stolom naslonjen na ruke i kunjao, jer nije mogao spavati a prije njegove smrti okupili su se stričevi Jozo, Pero, strinin brat Jelić i drugi. Sjećam se da je zatražio cigaretu, ali je nije mogao pušiti. Nedugo zatim je umro. Kako se žalilo i plakalo teško se prisjetiti i opisati.

Odrastanje

Godine su polako prolazile i odrastali smo. Ivan i Ante morali su na odsluženje JNA i to na dvije-tri godine. Sjećam se da je Ante išao u mornaricu u Pulu na tri godine, a Ivan negdje isto tako daleko. Za to vrijeme se teško živjelo.

Zemlja nije dobro radala, jer se teško i obrađivala a u to vrijeme seljaci su morali ili u Seljačku radnu zadrugu, po uzoru na ruske kolhoze, ili su morali davati velike tzv. otkupe (neka vrsta poreza u naturi) u pšenici, kukuruzu, svinjama i drugim proizvodima, tako da je bilo i jada i glada. Naučeni da je zemlja ipak neka sigurnost malo se tko odlučio predati zemlju u Zadrugu, jer se i onaj dio koji je bio u Zadruzi jako loše obrađivao. Prihodi i nadnice nisu bili nikakvi jer se nije dobro radilo i gospodarilo.

Mama je bila jako odlučna da sačuva zemlju, ali je to grdno platila. Jedne od takvih godina došli su predstavnici vlasti i pokupili doslovce svako zrno žita i kap masti, odveli stoku a mamu odveli u zatvor u Bosanskom Brodu, u kojemu je ostala 19 dana. U zatvoru je bila jer nije imala dovoljno namirnica da namiri otkup koji joj je bio određen. Na kraju je brat Ante kod nekih ljudi posudio novac i platio taj dug.

Srećom nakon nekoliko godina pritiskanja i nametanja obveza seljacima, da bi ih se prisililo na predaju hrane ili na odlazak u Zadrugu, od toga se odustalo.

Malo po malo popuštalo se i poljoprivrednicima tako da su malo lakše mogli raditi i proizvoditi te nekako preživljavati.

Unatoč tako teškim vremenima mama je željela da se mi školujemo. Ja sam dio niže gimnazije (današnja osmogodišnja), jer u selu se išlo samo do 4. razreda, išla u Slavonski Brod i stanovala kod tetke Kate a dio sam bila u Derventi i stanovala kod neke obiteljske poznanice. Naknadu za moje stanovanje mama je plaćala u namirnicama a kada dugo nije dolazila, bilo je vrlo neugodno.

Ante je krenuo na stolarski zanat u tvornicu „Đuro Đaković“ u Slavonskom Brodu. Kata je kasnije išla u gimnaziju u Doboju. Ruža je krenula na krojački zanat isto kod neke znanice u Split, ali kako ju je samo iskorištavala za pomoć u kući, vratila se kući i nakon nekoliko tečajeva zaposlila u administraciji.

Ja sam nakon Niže gimnazije krenula u Srednju medicinsku školu u Tuzli.

Za današnje prilike može zvučati nevjerojatno, ali mene nitko nije pitao u koju srednju školu želim. Nakon završene niže gimnazije poslana sam pred neku komisiju koja je određivala u koju će tko školu ići. Meni su odredili srednju medicinsku školu, dali mi pismenu uputnicu i nekakvu potvrdu umjesto putne karte.

Ja sam rano krenula u školu pa tada nisam imala ni 14 godina. Sama bez ičije pratnje spakirala sam nešto prnja u mali kofer, i sjela na vlak. Vozila sam se do Doboja gdje smo morali presjesti i otići oko kilometar dalje gdje je bila stanica za Tuzlu, sjesti na drugi vlak i otići u Tuzlu. Tamo sam sama morala pronaći internat i školu i smjestiti se.

Mama nije mogla ostaviti kuću, živad i stoku i odvesti me, a vjerojatno nije imala niti novaca za put. To se današnjim generacijama može činiti nestvarnim, ali takva su vremena doista bila.

Ne ponovila se!

Pored svih teškoća, jer ovo je samo moj primjer a drugima nije bilo ništa bolje, mi smo odrastali, veselili se, priređivali plesove, zabavljali se, školovali, učili se živjeti i raditi.

Ukrina i Vrbak

Svi mi koji smo živjeli na Čardaku smo veliki dio vremena provodili u Vrbaku i na rijeci Ukrini. Vrbak je travnati neravni prostor između nekadašnjega i sadašnjeg korita rijeke Ukrine, s mnogo stabala i grmova. U ostatku staroga korita je bila bara koju smo zvali Starača. U Vrbaku smo napasali krave, igrali se i proveli najveći dio djetinjstva.

S proljeća bi u Vrbaku bile velike poplave pa smo dolazili samo do obale, gledali i bilježili dokle se voda digla ili spustila. Te poplave nisu stizale do kuća na Čardaku, jer je Vrbak bio na nižem zemljištu od Čardaka.

U proljeće bi Vrbak procvjetao kao neki veliki lijepi sag. Sav se šarenio od prelijepih tratinčica, maslačaka, ljubičica i drugoga cvijeća.

Bara ispod obale bila je puna vode, pa je na njoj bilo lokvanja i drugoga barskog cvijeća. Tu smo pecali ribu, osobito male somiće tzv. cvergle. Bilo je puno „kekavaca“ (bodljikavi plodovi jedne vrste barskoga bilja), pa smo morali paziti da se, hodajući, ne nabodemo. Čim je bilo moguće svi smo dotjerivali krave i guske, one su pasle bez problema jer ništa od nasada nije bilo u blizini a mi smo se igrali do mile volje.

Ljeti je Ukrina bila prekrasna za kupanje, pa smo mi bili po cijeli dan na kupanju. Često su na kupanje dolazili dečki iz okolnih sela, a i cijele obitelji iz Bosanskog i Slavenskog Broda. Bilo je brzaka, plicaka a i duboke vode za kupanje. Svi smo se naučili plivati sami bez ikakve pouke, jer se to samo po sebi podrazumijevalo. Nitko od odraslih nije dolazio s nama da nas čuva. Našao se tu i po koji konj kojeg su dečki jahali i kupali, a ponekad se odvažila i pokoja cura. Ja sam probala sama jednom i hvala, ne više.

Voda je bila mekana i ugodno topla za kupanje. Skakalo se s obale, kasnije s mosta, vikalo, cičalo i sve u svemu živjelo se kako bi djeca samo poželjeti mogla.

Zimi nam je obala bila sanjkalište a Starača klizalište, na kojem smo se u obući zatrkivali i pravili „klize“ - staze duge i po više metara - po kojima smo se klizali u običnoj obući. Kakva nam je odjeća i obuća bila, ne znam - vjerojatno ručno pravljen, ali to nikome od nas nije bilo jako važno.

Slika 13: Bara Starača u Vrbaku

Slika 14: Djeca u Vrbaku beru cvijeće - Davor, Predrag, Marina, djevojčica iz susjedstva i Krešo

Jedne zime

Jedne godine zimi, mislim nakon što sam morala prekinuti sa srednjom školom, jer su bile ukinute državne stipendije, kod kuće smo bile mama i ja, dok su Ante i Kata radili, te smo nakon obavljenih nužnih poslova radile svaka svoje. Ja sam uvijek voljela čitati pa tako i tada, a mama je radila nešto drugo. Čitala sam koliko se sjećam knjige Janka Matka, koje su vrlo tečno i romantično pisane, pa je mama tražila da čitam na glas. Molila je da prekinem s čitanjem dok ona ode na brzinu „namiriti krave“ ili obaviti neki drugi posao na brzinu.

Ponavljalo se to i kod nekih drugih knjiga a sjećam se i prepričavanja i plakanja zbog filma „Mama Huanita“.

Klarin sat

Kada sam bila djevojčica – djevojčurak, sjećam se da smo navečer odlazili kod strine Klare na kartanje. Kartalo se „žandara“ i to smo zajedno igrali i stari i mladi. Za to vrijeme na štednjaku na drva na samom kraju štednjaka kuhao se čaj od lipe koji smo zatim pili. Sladili smo ga domaćim medom.

Tada je još bio živ stric Jozo, muž strine Klare, inače jako dobrodušan čovjek, koji nam je najčešće kuhao čaj.

Te večeri i druženja ostali su mi u jako lijepom sjećanju. U njihovoj kuhinji postojala je uz veliki drveni stol jako lijepo izrađena drvena klupa, koja je imala lijep naslon a klupa je bila široka i udobna.

Kod strine Klare je bio i veliki lijepi zidni sat u drvenoj, lijepo izrezbarenoj kutiji koji je imao lance s utezima u obliku češera, podizanjem kojih se sat svakodnevno navijalo. Nije mi poznato odakle je nabavljen ali znam da ljepšega nije bilo u bližoj okolini.

Kosidba

Kada smo ostali sami s mamom nas petero smo obavljali sve poljoprivredne poslove sami.

Sjećam se kosidbe, bilo je to u Miloševki – njivi koja se nalazila oko 2 km na cesti prema Novom Selu - na koju smo išli jako rano ujutro, jer je zrnje zbog velike vrućine ispadalo iz klasja.

Kosidba se odvijala tako da je Ante kao najjači kosio, mama je za njim kupila pšenicu u snopove, a mi ženske smo pravile užad i podvlačile ih pod snopove. Kasnije su ih Ante i mama vezali a mi smo ih sakupljali i snopove slagali u kupove „krstaše“.

Po dolasku kući mama bi zaklala pile i na brzinu ga ispovala. Dijelilo se tako da je Ante jeo batake, Kata vrat i krila, Ruža „biskupa“, ja bijelo meso, a dio bijeloga mama kao i leđa i ostalo.

Sjećam se loših godina kada je pred žetvu nestajalo brašna pa nije bilo dovoljno kruha. Onda smo ručno želi ječam, sušili ga na suncu, zatim mlatili da ispadne zrnje kako bi se zatim odnijelo u mlin na meljavu u Novo Selo. Kruh od takvog ječmenog brašna bio je jako crn a pri jelu su se osjećale dlačice od ječma u grlu, ali drugog nije bilo.

Kod nas je inače bilo tradicionalno da se pred praznik Svih svetih tj. 1.11. u godini jede šopana guska. Jedne jeseni kada je Ante bio u vojsci, kod kuće smo bile mama, Kata i ja. Mama je rekla dosta je za nas da zakoljemo pile, pa je tako i bilo. Međutim ujutro je mama našla na dvorištu mrtvu jednu gusku, iz kojeg razloga ne znamo. Poslije je uvijek kad god smo bili zajedno bila šopana guska.

Isto tako bio je običaj, do kojega je mama neobično držala, da za Sv. Antu, koji je u lipnju, bude mlada janjetina, mladi krumpir i grašak koji je sama uzgojila. To je obično bilo prvo branje tih proizvoda. Tako se obilježavao Antin imendan.

Čobani

Svaka kuća na Čardaku, iako živeći skromno i siromašno, imala je „čobana“ tj. dečkića koji je bio iz daleko siromašnijih kuća, koji je čuvao krave, zapravo živio kao i svi mi i bio „potrčko“.

Jedne zgrade jedan od njih, mislim da se zvao Dragan, bio je kod strine Matije a živjeli su u dvorištu (kako sam već navela u obnovljenom dijelu hambara).

Nedjeljom nakon dolaska iz crkve strina mu je rekla: „Idi kod babe Mare“ (mame, koju su svi tako zvali), „i donesi suhe slame“ (da bi založila i potpalila vatru) a on je, siromah, došao kod mame i rekao: „Baba Mare, pita strina Matija malo suhe slanine, pa će je ili platiti ili vratiti“.

Mislio je da ga je poslala po suhu slaninu, a nije znao kako takvo nešto zatražiti a da se ne uzvрати.

Dugo vremena kod nas je bio kao „čoban“ Miro, sin Mare Mičija koja je bila siromašna a imala 5 djece. Bio je u našoj kući od osnovne škole, koju je pohađao u Zborištu, pa sve dok nije završio zanat – mislim bravarski - u tvornici „Đuro Đaković“ i bio pozvan na odsluženje JNA.

Bio je drag i dobar dečko, radio je sve što je trebalo, bio je vrlo spretan i okretan, svi su ga voljeli a mi smo dijelili i dobro i zlo.

Poslije povratka iz vojske oženio se dobrom curom Dragicom iz Barice, jedno vrijeme živio je kod njezinih roditelja, imali su dvije djevojčice, s kojima su često dolazili kod babe Mare, smatrali su je svojom rođenom.

Kasnije su napravili kuću u Zborištu, a poslije rata napravili su kuću u Bos. Brodu, gdje i sada žive.

Prvi puta nakon rata kada smo prešli u Bosanski Brod, naišli smo na njega - što nam je obostrano bilo drago - pa smo se izgrlili i ispričali. Najviše je s njim u kontaktu i danas Ante kojega je on zvao „stari“ a tako je ostalo i danas.

Prolječno čišćenje

Ukrina je koristila i kao mjesto za pranje rublja.

Sjećam se da smo u proljeće odlazili na posebno, veliko pranje rublja.

Naime u krevetima nisu bili madraci već od naših mama vlastoručno istkane strunjače od lana ili konoplje, u koje se stavljala komušina od kukuruza, i to mekši i ljepši dijelovi. To se prečistilo i stavljalo u te strunjače, a na to su se stavljale lanene plahte i na tome se spavalo.

Jastuci su bili od perja a zimi smo se pokrivali perinama od gušćjeg perja a ljeti plaktama ili dekama. Stariji su iz Hercegovine donijeli „biljce“. To su bile debele deke od vune, koje su se posebnim procesom tkale, tukle pod vodom i nabijale, ali su bile jako tople.

Na podu umjesto tepiha bile su lijepe tkane krpore, koje su se pravile od traka od starih krpa, rezale u trake i tkale s pamukom. Ne moram naglašavati da je mama i to sve vlastoručno radila.

Na proljeće kao što sam rekla, mama i mi cure odvezli smo na Ukrinu kolima strunjače, svu posteljину, krpore i ostalu robu.

Tako se iz strunjača vadila komušina i u Ukrini prala u sepetima¹. Strunjače, plahte, posteljina, zavjese, krpore i ostalo pralo se i iskuhavalо, jer se vozila i velika kotluša², a zatim ispiralo u Ukrini i sušilo na grmlju ili na čistom kamenju uz Ukrinu.

Kada smo sve to vratili, prepeglali, oribali sobe, oprali prozore i namjestili, soba je mirisala po svježini i suncu. Bilo je to teško i mukotrpno, ali tako se živjelo i radilo. Uvijek smo bili čisti i uredni i o tome se vodilo računa. Mi ženske smo već od 12 godina prale veš, čistile kuću i obavljale sve potrebne poslove i tu nije bilo pogovora. Veš se prao sapunom vlastite izrade, koji je mama pravila sama i lukšijom koja se pravila od pepela, a pošto smo imali dobru i mekanu vodu u bunaru nije bilo tako teško. Naravno imali smo i „rifljaču“ rebrasti lim učvršćen u drveni okvir. Naša voda u bunaru je bila na daleko poznata jer je bila izvrsna za piće.

---

¹ Sepet je od šiblja pletena drvena košara, oblika koji podsjeća na kocku, s otvorenom gornjom stranom i ručkom za nošenje na jednoj strani.

² Kotlušu čine podrezano metalno bure, koje je služilo kao ložište i kotao koji se na to bure stavljao s gornje strane.

Mama

Mi smo odgajani tradicionalno i religiozno. U skladu s tim bilo je jako važno da se ženimo i udajemo unutar svoje religije. To smo smatrali prirodnim zakonom i tako se i ponašali.

Međutim, mama je bila jako tolerantna prema drugim religijama jer je u mladosti odrasla u mješovitom selu s pretežnim brojem muslimana i u mladosti je imala najbolju prijateljicu Muslimanku, koja ju je posjećivala sve do poznih godina.

Susjedima se odlazilo i na Bajram, Božić, Krsnu slavu i druge svetkovine.

Sjećam se da su pred Božić uvijek kod mame dolazila djeca pravoslavaca, donosili joj granu hrasta i čestitala Badnjak.

Za gradnju džamije u Kolibama davala je koliko god je mogla, a isto tako i za gradnju pravoslavne crkve u Bosanskim Lužanima, kao i za groblje.

Unatoč tradicionalnom shvaćanju, kada se njezin nećak Šima oženio muslimankom Ismetom, ona ju je vrlo brzo prihvatila kao dobru ženu, posjećivala ih je i uvijek podržavala.

Isto tako naš odgoj bio je jako strog u pogledu predbračnih odnosa i vanbračne djece, ali kada se tako nešto desilo „u selu“ mama je bila prva koja je pomagala.

Mamina obitelj Šarić živjela je u obližnjem selu Kolibe. Prema pričanjima mama je bila lijepa i ugledna djevojka. U nju je bio zaljubljen jedan Ivko iz tamošnjeg susjedstva ali njoj se više sviđao naš otac. To se može iščitati iz pjesme koja je u obitelji Šarić spjevana u to vrijeme:

„Vako Šima govorila Juri
Da se Grgo do Čardaka žuri,
Brže Grgo došo do Čardaka
Pa govori - naredba je vaka:
Mi smo vako vamo osnovali
da bi vama našu Maru dali,
Daćemo je bez ikakva zora,
jer će Ivko ubit iz livora“.

Šima je mamina mama, Jure otac, Grgo njegov brat (sve Šarići), a žurilo im se jer je mladić koji je bio zaljubljen u mamu prijetio da će je ubiti iz pištolja.

Slika 15: Mama Mara i njezina djeca - Ruža, Ante, ja, Kata

Slika 16: Mama Mara, Ante, ja, Aco - kod Ante u Brodu na rodendanu, 1987. godine

Marini potomci

Mi djeca smo se školovali koliko je tko mogao i imao priliku, stasali za ženidbu, ženili se, udavali, rađali djecu i uglavnom odlazili.

Kata

Tako se Kata 1953. godine udala za **Antuna Kladarića** i rodila troje djece i to:

- Karmela rođ. 1954. godine koja je umrla iste godine
- Predrag rođ. 1957. godine i
- Saša rođ. 1965. godine.

Oni su sretno oženjeni i to Predrag sa Željkom s kojom ima sina Luku, a Saša s Irenom koja iz prethodnog braka ima kćer Ivu. Svi žive u Zagrebu, uspješni su ljudi, a Iva se uklopila u familiju kao da je sa svima nama odrasla.

Ante

Ante je 1954. godine oženio **Veru Martinac** s kojom ima dvoje djece i to:

- Davor, rođ. 1956. godine
- Krešimir (Krešo), rođ. 1958. godine

Svi su sretno oženjeni i dobro žive, Davor u Slavonskom Brodu sa svojom suprugom Ljiljom i kćerkom Ankom, a sin Ante im je već osamostaljen i živi i radi u Zagrebu. Krešo ima suprugu Petru i dvoje dječice Josipu i Ivanu.

Ruža

Ruža se udala za **Vinka Sušca** iz Studenaca u Hercegovini 1952. godine s kojim je imala dvoje djece i to:

- Krunoslava (Kruna), rođ. 1951. godine
- Bruno (Baja), rođ. 1955. godine

Vinko je nažalost za vrijeme nedavnog rata čekajući kruh pred pekarom smrtno stradao od granate. Bruno živi s mamom u Sarajevu a oboma im je narušeno zdravlje pa im je teško. Krunoslava je s Darkom Petrić rodila dvije prekrasne cure Nevu i Ninu, ali je Darko nažalost stradao 1993. godine. Ona je uspješna profesorica engleskog i radi u Zagrebu a cure studiraju, pa će i njima valjda svanuti bolji dani.

Vera

Ja, Vera, udala sam se 1956. godine za **Aleksandra Skerta** iz Slavonskog. Broda s kojim živim u istom mjestu. Imali smo kćerkicu Marinu rođ. 1958. godine koja je nažalost tragično stradala 1967. godine tako da je naš život od tada prepun tuge i bola.

Ovo međutim nije priča o nama potomcima nego o starima, pa će svatko od mladih, iako zaslužuju puno više, oprostiti na šturosti i kratkoći.

Marini potomci

No, iako ovo nije knjiga o nama potomcima, ovdje navodim popis svih njenih potomaka, petoro djece, osam unuka i sedam praunuka:

Stipan, 1902-1942 Mara, 1908-1988

- Katica (Kata), 1930
  - Karmela, 1954-1954
  - Predrag, 1957
    - Luka, 1985
  - Saša, 1965
- Ante, 1931
  - Davor, 1956
    - Ante, 1982
    - Anka, 1993
  - Krešimir (Krešo), 1958
    - Josipa, 2005
    - Ivana, 2007
- Ruža, 1933
  - Krunoslava (Kruna), 1955
    - Neva, 1982
    - Nina, 1985
  - Bruno (Baja), 1957
- Veronika (Vera), 1936
  - Marina, 1958-1967
- Viktorija, 1940-1942

Slika 17: Babe Mare potomci

O mami opet

Kada smo mi djeca odavno osnovali svoje obitelji i otišli od kuće kod mame smo uvijek dolazili kao svojoj kući, uvijek dobro dočekani i ispraćani nerijetko punih torbi povrća, voća, sira, mlijeka, jaja ili sličnih proizvoda.

Preko ljeta svi smo nastojali „gurnuti“ svoju djecu „babi“ Mari, jer su tamo bili na sigurnom, nahranjeni, na širokim dvorištima i vrbacima, čuvajući krave, kupajući se i zabavljajući.

Bila su tu i djeca maminih sestara. Spavalo se i po podovima na perinama, jer ih je znalo biti i više od desetero. Hranili su se pretežno mliječnim i poljoprivrednim proizvodima iz vrta kojih ponekad i nije bilo dovoljno ako su bile loše godine, ali djeca to nisu niti primjećivala.

Za Božić je mama inzistirala da svatko od nas djece dobije po pečenku i po puru.

Kako je u to vrijeme bilo mami, Anti i Veri, koji su tada još bili u Zborištu, nije teško zamisliti.

Zato uz neizmjernu hvalu koju zaslužuje mama, svi mi smo dužni veliku hvalu za te dane i bratu Anti a osobito ujni Veri, šogorici.

Iz te kuće nitko nikada nije otišao nepočašćen ili da nije nešto za „milošće“ ponio, pa bio to makar komad babinog crnog kruha, koji je bio nezaboravan ili sir, pile, pečenjake³ ili bilo što drugo.

Nikada neću zaboraviti mamine dolaske na moj rođendan, koji je u rano proljeće, i uvijek je donijela flašu mlijeka, sir i pile a u ruci je uvijek bio stručak roza zumbula, kojega je u njezinu cvijetnjaku bilo u izobilju.

Dio njezina cvijeća ja sam presadila uz vikendicu u našem Brdu, tako da sam sačuvala: zumbul roza, zumbul plavi, božur crveni, božur bijeli, ljiljane bijele, jorgovan bijeli, jorgovan ljubičasti, ljubičice, srdašca (minđušice) i drugo.

Mamina smočnica nije uvijek bila najurednije posložena, ali u njoj je uvijek bilo: sir, vrhnja, kajmaka, masla, sirutke, mlijeka, domaće masti, brašna, pekmeza, nešto od suhog mesa, slanine i drugog.

Sjećam se njezinih pečenih jaja na maslu, umućenih s malo mlijeka i brašna koja su bila nezaboravan užitak kao i uštipci⁴ s lučnicom⁵. To su sve bili domaći okusi koji se ne zaboravljaju.

Uskrsi su nekoliko godina pred rat bili za sve nas nezaboravan događaj.

---

³ Pečenjak je klip mladoga kukuruza dozreloga za pečenje.

⁴ Uštipci su komadi tijesta napravljenoga samo od brašna, soli i vode, vađeni žlicom i pečeni na masti.

⁵ Lučnica je na maslacu prepržen bijeli luk preliven kiselim mlijekom. Lučnica se obično jela s istrganim uštipcima ili purom (žgancima).

Trebali smo u tu nedjelju na Uskrs doći što ranije, ali dok su se sva djeca poustajala znalo je biti i pred podne.

Tu nas je čekao ogroman pladanj (koji je Ante složio) na kojemu su bili veliki komadi kuhane šunke, tvrdi sir, mladi sir i vrhnje, jaja i mladi luk.

Prije toga se moralo moliti Očenaš i Vjerovanje, jer je dan prije toga to jelo mama nosila na blagoslov u Novo Selo, a to se nije smjelo jesti prije molitve.

Djeci je to bio poseban doživljaj, jer su dobivali košarice sa slatkišima i farbanim jajima.

U cvijetnjak koji je bio iza kuće i u kojemu su bili rascvjetani zumbuli, tulipani i narcisi sakrivali bismo šarena jaja a djeca su ih tražila i sakupljala u košaricu. Pošto ih je to jako veselilo mi smo jaja iz košarica ponovno stavljali u cvijetnjak pa su ih ponovno pronalazili i veselili se.

U te dane sve kuće bile su čiste, uređene, oribane, cvjetnjaci očišćeni i procvjetani, dvorišta i sokak pometeni, tako da je sve odisalo ljepotom, toplinom i svježinom.

Mi smo se po sokaku sastajali, prošetavali, čestitali si i pričali. U kanalima uz ulicu bilo je puno ljubičica i drugog cvijeća. Svi iz familija nastojali su navratiti, vidjeti se, čestitati. Takve dobrote i ljubavi među ljudima sada je teško naći, jer se onda živjelo daleko opuštenije i jednostavnije.

Mama je svu djecu i unučad voljela brižno i nesebično a budući je ona uvijek bila dosta vitalna znala je reći „Bože mi prosti, ostariše mi djeca“.

Živjela je sama na selu od kada su Ante i Vera s djecom odselili u Slavonski Brod. Jedno vrijeme do povratka iz vojske i ženidbe ostao je s njom Miro. Vera i Ante su sve to vrijeme brinuli o mami i o imanju.

Mama se međutim 1988. godine razboljela. Nekoliko mjeseci se žalila da joj „nije dobro u glavi“ pa ju je Ante vodio zubaru, popravila je zube, vodio je internisti i ostalim liječnicima. Jedne prilike vraćajući se s mamom od nekog liječnika navratili smo kod Blaženke u bolnicu u njezinu ambulantu, videći mamu odmah je primijetila da nešto nije u redu jer je malo počela vući nogu, odmah ju je odvela do dr. Jelen, koji je radio blizu nje. Pregledao ju je i odmah ustanovio da to mora biti tumor na mozgu ili karcinom. Isti čas smjestili su je na Neurološki odjel na kojemu je dr. Jelen bio šef. Bolest je tako brzo napredovala da kada sam poslije ručka došla da ju obidem bila je polivena po spavaćici hranom, jer su joj se ruke tresle i nije se sama mogla hraniti. Poslana je hitno na CT pregled u Sarajevo gdje je utvrđeno da se doista radi o tumoru na mozgu. Nije se mogla kretati, sve je brže zaboravljala, ali su dr. Jelen i dr. Tapalović smatrali da bi se moglo operirati pa su dogovorili operaciju u Zagrebu. Operacija je bila uspješna. Ona i mi smo bili presretni. Nakon kraćeg vremena vratila se u Slavonski Brod, gdje je smještena u lijepu dvokrevetnu sobu. Liječnici, medicinske sestre i drugo osoblje pružili su joj veliku brigu, skrb i pažnju, koje se rijetko nalaze, na čemu smo im svima i danas neizmjereno zahvalni a najviše prof. Blaženki Gogić, koja je i inače bila „dobra vila“ cijele obitelji, jer je priskočila u pomoć kad god je trebalo.

Počeo je oporavak, čak je dolazio i fizioterapeut, ali nažalost vjerojatno pri operaciji pokupila je neku bakteriju od koje je došlo do sepse, zbog koje je premještena na Zarazni odjel iste

bolnice u Brodu. Svi liječnici su se zauzeli da joj pomognu ali nažalost, sepsa je bila jača. Aco i ja smo došli jedno poslijepodne da ju obiđemo, zadnjih dana bila je u velikim bolovima i najčešće bez svijesti, ja sam smjela ući unutra, javila sam joj se, mislim da me je i prepoznala, dala sam joj na slamčicu malo soka, počela je sve sporije disati i samo je prestalo. To je bio kraj. Iako je to teško bilo drago mi je što sam u tom času bila kraj nje. Bilo je to 17. 5. 1988.

Njezina sahrana bila je jako velika i ako se može reći lijepa, bila su tri svećenika, jedan iz Koliba, jedan iz Novog Sela i ovdašnji župnik. Iz Novog Sela a naročito iz Zborišta došlo je puno suseljana (sestra Jela u to vrijeme je već bila bolesna pa joj nisu niti rekli za sahranu) inače su došla sva njezina djeca i suprug Iko, sestra Sofija djeca i zetovi a da se o našoj široj i užoj obitelji i ne govori, tako da nas je bilo jako puno. Poslije su po običaju bile „karmine“ u jednom domu u blizini.

Nekoliko mojih kolega iz Osijeka bili su prisutni pa su me poslije pitali „Tko je bila ta žena“, ja sam im rekla obična žena, seljanka ali velikog srca.

Klara, Marta i Mara

Strina Klara, strina Marta i naša mama, koje su ostale udovice i najduže na Čardaku bile su tri stupa Čardaka.

One su uzdržavale djecu, radile sve moguće poslove, bile moralni stupovi, oko njih se sve od gostiju okupljalo, kao i familija, djeca a i ostali.

Marta je bila čvrsta i jaka žena, moralni stup, nas djecu je okupljala na večernje molitve, učila nas mnogočemu i uvijek je mogla dati savjet svima. Puno je šivala a nama bližima uvijek besplatno.

Klara je bila dobra žena i veseljak kod koje si bez obzira na njezinu brojnu obitelj i neimaštinu uvijek mogao nešto pojesti. Oko nje su se rado svi okupljali i nikada nije bilo problema na koji ona ne bi dodala neku pošalicu, tako da su je svi voljeli.

Naša mama valjda zbog poteškoća kroz koje je prošla a i inače bila je jaka i čvrsta žena ali odlučna. Uvijek je bila spremna pomoći svima u nevolji. Kod nje su također svi rado svraćali i obilazili je.

Sve tri su bile nadaleko ugledne i poštovane. Svećenik Miro Agostini na sahrani strini Marti u Novom Selu rekao je da su to bila tri stožera koja su nosila i održavala život na Čardaku.

Morala sam ih bar ovako kratko posebno istaknuti, iako bi se o svakoj od njih mogao napisati roman, jer bi to svojim životom i utjecajem zaslužile.

Slika 18: Strina Marta, šogorica Vera i mama Mara

Slika 19: Strina Klara

Ostale fotografije s Čardaka

Slika 20: Uskrs u Zborištu - stoje: Davor, ja, Miro, mama Mara, šogor Vinko, tetak Mate, tetka Kata, Suzana, nećaci Baja (Bruno), Kruna i Krešo; čuče: sestra Ruža, brat Ante, Ankica Lovrić rod. Martiinac (sestra šogorice Vere), šogorica Vera i šogor Stipe Lovrić

Slika 21: Djeca na Uskrs ispred kuće na Čardaku

Slika 22: Baja (Bruno), Neva i Ante mali

Slika 23: Traže jaja u vrtu Neva, Nina, Aco, Ante mali i Luka (s leđa), 1991. g.

Slika 24: Mama Mara, sestra Kata i ja - pred štalom, s maminim teletom, 1967. godine

Slika 25: Kod babe Mare u dvorištu - Davor, Predrag, Marina i Krešo

Slika 26: U dvorištu – mama, Ante (stoji), Vera, tetka Kata, tetak Mate, sestra Kata, Predrag

Slika 27: Kći Marina, mama Mara i guske

Slika 28: Pure

Slika 29: Mama Mara hrani krmaču i praščiće

Slika 30: Davor, mama Mara i Marina s kravama

Slika 31: Tetak Mate u pčelinjaku

Slika 32: Pečenje rakije – ja, Ćipe Ćuturić i njegova unučad

Slika 33: Ja na pragu kuće

Čardak u ratu

Ante i Vera sredili su kuću, radili su vrt, obrađivali zemlju, ali nažalost došla je i 1991. godine, te teški i grozni rat u kojemu je sve uništeno i spaljeno.

Danas se tamo ne mogu naći ni ruševine, sve je spaljeno i sav građevinski materijal odnesen.

Ostala je zemlja!

Možda će netko od potomaka jednoga dana obnoviti bar dio onoga što je ranije bilo, i tako sačuvati uspomene na naše početke u tim krajevima.

Slika 34: Kuća u Zborištu – nakon paljenja 1992. godine

Slika 35: Nakon paljenja kuća je razrušena, fotografirano 24. siječnja 2004.

Slika 36: Nakon rušenja građevinski materijal (cigle) je razgrabljen, fotografirano 24. siječnja 2004.

Pogovor

Ovo su samo kratki isječci i nepotpuna sjećanja jedne osobe, koja već dobro zaboravlja, pa bi svatko drugi mogao napisati sličnu priču, možda potpuniju, ali ovo što je napisano od srca je za potomke mojih sestara i brata koji će tu, ako žele, pronaći neke tragove i temelje postojanja.

Ovo nije plod dugotrajnog istraživanja ili razmišljanja nego plod trenutnog poriva i sjećanja. Ispričavam se ako je nešto ispušteno ili ostalo krivo u sjećanju. Po prirodi sam osoba koja može napisati samo ono što osjeća i čega se sjeća.

Iz svega što je spomenuto može se zaključiti i o ostalima koji nisu dovoljno ili uopće spomenuti, jer smo svi dio istog života i istog odrastanja.

Od naših starih nisu ostali ni zlato ni srebro nego samo ono što su ugradili u nas, u one koji su bili prije nas i koji će ostati poslije.